

SCHIKKINGEN NIET GESCHIKT

DRIE VOORSTELLEN VAN DE SP VOOR EEN
RECHTVAARDIGE STRAFRECHTELIJKE AANPAK
VAN MEGAFRAUDE

FRAUDE

Michiel van Nispen
Tweede Kamerlid voor de SP

Christel Wiskerke
beleidsmedewerker Tweede Kamerfractie SP

Het Openbaar Ministerie (OM) moet bedrijven en natuurlijke personen die worden verdacht van strafbare feiten in principe voor de rechter brengen. De laatste jaren is er steeds meer aandacht gekomen voor buitengerechtelijke afdoening van strafzaken via een hoge of bijzondere transactie, ook wel 'schikking' genoemd. De basis hiervoor is artikel 74 van het Wetboek van Strafrecht. De officier van justitie kan op grond van dit wetsartikel voor de aanvang van de terechtzitting voorwaarden stellen ter voorkoming van de strafvervolgning wegens overtredingen en misdrijven, behalve als er voor deze misdrijven een gevangenisstraf staat van meer dan zes jaar. De verdachte moet de geconstateerde strafbare feiten echter erkennen om in aanmerking te komen voor een transactie. Als vervolgens aan de voorwaarden wordt voldaan zal niet tot strafvervolgning over worden gegaan.¹ De meest bekende voorwaarde die gesteld kan worden is het betalen aan de staat van een geldsom.

De schikking heeft voordelen. Een bedrijf dat zich schuldig heeft gemaakt aan een ernstig misdrijf kan geen gevangenisstraf worden opgelegd. Met een schikking betaalt een bedrijf, in tegenstelling tot bij een veroordeling, niet alleen een boete, maar kan ook de voorwaarde worden gesteld dat veranderingen worden aangebracht in de bedrijfsstructuur. Een proces wordt daarmee vermeden. De mogelijkheid om individuele personen strafrechtelijk te vervolgen blijft echter open, maar de vraag blijft hoe vaak daarvan gebruik wordt gemaakt.

De schikking heeft echter ook nadelen. Voor grote bedrijven wordt het makkelijker om achter gesloten deuren strafvervolgning af te kopen. Een rechtszitting is immers openbaar. Ook kan de rechter niet toetsen op toelaatbaarheid van de inhoud. Het is dus lastig te controleren welke afspraken zijn gemaakt en waarom deze zijn gemaakt. Om hieraan tegemoet te komen is in de Aanwijzing hoge transacties en bijzondere transacties² vastgelegd dat bij transactiebedragen hoger dan 50 duizend euro toestemming nodig is van de minister van Justitie en Veiligheid. Dit heet een hoge transactie. Ook als het een gevoelige zaak betreft, en bijvoorbeeld tot een grote nationale maatschappelijke bezorgdheid of onrust heeft geleid, is toestemming nodig. Dit heet een bijzondere transactie. Ten behoeve van de transparantie is het Openbaar Ministerie verplicht een uitgebreid persbericht uit te brengen over de transactie. De complete inhoud van de transactie blijft echter geheim.

Sinds 2004 haalde het Openbaar Ministerie ruim 1,2 miljard euro binnen met hoge transacties. Zo'n 90 procent van dat bedrag komt voort uit schikkingen met grote bedrijven.³

Ondanks de hiervoor genoemde waarborgen staat de transactie steeds meer ter discussie. Beroemde voorbeelden zijn SBM Offshore, die 240 miljoen dollar moest betalen om strafvervolgning te voorkomen. Het bedrijf zou door het OM vooral zijn geprezen voor de goede samenwerking. Een andere zaak is van Volkswagenimporteur Pon, die met slechts 12 miljoen euro strafvervolgning kon afkopen. Betrokken medewerkers van de politie en defensie werden vervolgd, maar medewerkers van Pon zelf kregen wél het aanbod om hun zaak buiten de rechter om af te doen.⁴ Niet alleen bedrijven, maar ook particulieren met veel crimineel geld kunnen strafrechtelijke vervolgingen afkopen. Een voorbeeld is de weduwe van crimineel John Mieremet. In een schikking tussen haar en het OM is een onkostenvergoeding van maar liefst 200 duizend euro afgesproken, waarover het OM echter niets naar buiten bracht. Na Kamervragen van SP-Kamerlid Michiel van Nispen erkenden de verantwoordelijk minister van Justitie en Veiligheid Grapperhaus en het OM dat destijds onvoldoende openheid was gegeven over deze onkostenvergoeding.⁵

Een bekend voorbeeld is de Libor-affaire. Uiteindelijk betaalde de Rabobank in deze zaak een bedrag van 774 miljoen euro aan de staat wegens het jarenlang manipuleren van de libor-rente. In de geheime schikkings-

1 <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20172018-2207.html> en <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20172018-2208.html>

2 https://www.om.nl/onderwerpen/hoge-transacties/@86215/aanwijzing-hoge/#hoofdstuk_369897

3 <https://zembla.bnnvara.nl/nieuws/de-deals-van-het-openbaar-ministerie>

4 <https://zembla.bnnvara.nl/nieuws/komende-uitzending-zakendoen-met-justitie>

5 <https://zembla.bnnvara.nl/nieuws/minister-erkent-dat-onkostenvergoeding-voor-weduwe-mieremet-niet-geheim-had-mogen-blijven>

overeenkomst met het OM staat echter dat de Rabobank geen schuld erkent aan het knoeien met de rentetarieven. Daar had het OM nooit akkoord mee mogen gaan volgens minister Grapperhaus. De vraag waarom toenmalig minister Opstelten wél akkoord ging blijft onbeantwoord. Vooral omdat het OM tegen het eigen uitgangspunt in de Rabobank beloofde het nader onderzoek tegen medewerkers te staken en geen strafrechtelijke vervolging in te stellen. Op Kamervragen van SP-Kamerlid Michiel van Nispen naar de achtergrond hiervan geeft Grapperhaus geen antwoord. Wel erkent hij dat het persbericht summier en gebrekkig was. Het vermeldde bijvoorbeeld niet dat de Rabobank zich schuldig had gemaakt aan valsheid in geschrifte, wat op grond van de regels wel moest.⁶

De Libor-affaire is een goed voorbeeld van de gebreken die er op dit moment nog zijn in de strafrechtelijke schikkingspraktijk. De waarheidsvinding staat op het spel en bedrijven ervaren geen prikkel om fraude te voorkomen en aan te pakken. Het vertrouwen in de rechtsstaat wordt hierdoor ernstig geschaad. Daarom stelt de SP de volgende verbeteringen voor.

1. Geef de rechter een controlerende rol bij megaschikkingen

Niet de minister, maar de rechter zou het laatste woord moeten hebben bij hoge en bijzondere transacties. De rechter speelt hier nu geen rol bij. Volgens de Raad voor de rechtspraak is het beter als deze transacties worden gecontroleerd door de rechter en deze er daarna pas toestemming voor geeft. Dit zorgt er bovendien voor dat gevoelige of hoge transacties rechtvaardig zijn en de samenleving deze beter kan controleren. Het wordt daarmee beter zichtbaar welke reactie van de overheid volgt op strafbaar gedrag.⁷

Een dergelijke toetsende rol is al praktijk in onder andere Duitsland. Naar aanleiding daarvan stelde voormalig SP-Kamerlid Sharon Gesthuizen eerder Kamervragen aan toenmalig minister Opstelten.⁸

2. Zorg voor een uitgebreid persbericht

Het persbericht dat verslag moet uitbrengen over de schikking biedt nog steeds onvoldoende duidelijkheid over gemaakte afspraken. Op grond van de Aanwijzing moet het persbericht in ieder geval de naam van de verdachte en de strafbare feiten waarvan deze verdacht wordt worden genoemd. Ook geeft het summier aan waarom is gekozen voor een transactie. De inhoud wordt vastgesteld door het OM.⁹

Wat de SP betreft moet de toelichting op de schikking uitgebreid zijn, een summier onderbouwing is onvoldoende. In ieder geval moet uitgelegd worden waarom een transactie in een specifieke zaak meerwaarde heeft boven een rechtszaak, waarom bepaalde voorwaarden zijn opgelegd, hoe de betreffende transactie de rechtsstaat dient en welke berekening ten grondslag ligt aan een afgesproken geldsom. Er mag bovendien geen twijfel over bestaan dat de verdachte geen invloed heeft gehad op de inhoud van het persbericht.

3. Doe altijd onderzoek naar betrokken opdrachtgevers en feitelijk leidinggevend

Uiteindelijk ligt aan ieder strafbaar feit, zeker ook als het gaat om grootschalige fraude door bedrijven, menselijk handelen ten grondslag. Opdrachtgevers en feitelijk leidinggevend die schuld hebben aan het betreffende misdrijf worden nu echter lang niet altijd onderzocht.

De SP vindt dat het OM altijd strafrechtelijk onderzoek moet doen naar opdrachtgevers en feitelijk leidinggevend. Indien blijkt dat zij betrokken zijn bij de geconstateerde strafbare feiten moet vervolging worden overwogen.

6 <https://zembla.bnnvara.nl/nieuws/de-rabo-had-schuld-moeten-erkennen-in-de-libor-affaire-vindt-de-minister-bij-nader-inzien>, <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20172018-2207.html> en <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20172018-2208.html>

7 <https://www.rechtspraak.nl/Organisatie-en-contact/Organisatie/Raad-voor-de-rechtspraak/Nieuws/Paginas/Rechter-moet-megaschikkingen-kunnen-toetsen.aspx>

8 <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/dossier/34000-VI/ah-tk-20132014-2240.html>

9 https://www.om.nl/onderwerpen/hoge-transacties/@86215/aanwijzing-hoge/#hoofdstuk_369897